

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา
ที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร
**The Process of Seeking Philosophical Truth as
Appeared in Kesaputta Sutta**

พระมหาสำรอง สณฺญโต และ ญัฐชยา จิตภักดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Phrahaha Samrong Saññato and Natchaya Jitpakdee
Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail : msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา 2) เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ 1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการหาความจริงแบบวิธีอุปนัย คือการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ย่อยไปสู่ความจริงสากล ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม 2) การแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบนิรนัย คือการแสวงหาความจริงสากลไปสู่ความจริงย่อย เป็นวิธีการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม

กระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร ได้แก่ การแสวงหาความจริง 10 ประการ คือ 1) อย่าฟังเชื่อตามที่ได้ยินได้ฟังมา 2) อย่าฟังเชื่อตามที่ถือปฏิบัติกันมา 3) อย่าฟังเชื่อตามที่ข่าวลือมา 4) อย่าฟังเชื่อตามตำรา 5) อย่าฟังตามหลักตรรกะ 6) อย่าเพิ่งเสียตามหลักอนุমান 7) อย่าฟังเชื่อตามปรากฏการณ์ 8) อย่าฟังเชื่อตามความคิดเห็นของตนเอง 9) อย่าฟังเชื่อตามผู้พูดน่าเชื่อถือ 10) อย่าฟังเชื่อตามอาจารย์ หลังจากนั้นค่อยใช้วิจารณ์ญาณอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร มี 2 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการแสวงหาความจริงตามหลักประสบการณ์ ได้แก่ การใช้อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบอุปนัยในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 1-4 และ 2) การแสวงหาความจริงตามหลักเหตุผล ได้แก่ การใช้หลักเหตุผลในการค้นหาความจริง ทางปรัชญาเรียกว่าแบบนิรนัย ของกลุ่มจิตนิยม ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 5-10 ส่วนการ

* วันที่รับบทความ: 4 สิงหาคม 2563; วันแก้ไขบทความ 29 สิงหาคม 2563; วันตอบรับบทความ: 30 สิงหาคม 2563

แสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เป็นการใช้ทั้งวิธีการของอุปนัยคือการใช้ปรโตโฆษะ และนินัยคือใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ

คำสำคัญ: กระบวนการแสวงหาความจริง; เเชิงปรัชญา; เกสปุตตสูตร

Abstracts

The objectives of this research were: 1) to study the philosophical process of seeking truth; 2) to study the process of seeking truth that appears in the Kesaputta Sutta; 3) to analyze the philosophical process of finding the truth that appears in the mentioned Sutta. This study was carried out by means of documentary research used in collecting data from primary and secondary resources and afterwards the gathered data were interpreted by using descriptive reasoning methods.

The results were as follows: There are two major methods of the process of seeking truth in a philosophical approach: 1) the pursuit of truth through sensory contacts or experience philosophically called the inductive pursuit of truth in other words it is to seek the truth from small experiences to the conclusion of universal truth; this is a method of finding knowledge of materialism; 2) the rational search for truths which philosophy calls it the deductive pursuit of truth; it is the quest for universal truths to summarize the sub-truths; this is a way to find the truth of the group of idealism.

The process of seeking truth as it appears in the Kesaputta Sutta includes: 1) be not led by report, 2) tradition, 3) hearsay, 4) authority of texts, 5) mere logic, 6) inference, 7) considering appearances, 8) the agreement with a considered and approved theory, 9) seeming possibilities and 10) the idea 'This is our teacher'. After these stages, critical thinking is used to make a decision to believe.

There are two processes of philosophical truth finding in the Kesaputta Sutta: 1) the truth seeking based on experience, namely the use of internal sense-fields (ajjihattikāyatana) including eyes, ears, nose, tongue and body and external sense-fields (bāhirāyatana) including visible objects, sound, smell, tastes, physical contact and mind object; in philosophy, this is called the inductive pursuit of truth and in the Kesaputta Sutta, it refers to items 1-4; 2) rational search for truths, including the use of reasoning to search for truth; in philosophy, this is called deductive pursuit of truth of idealism and in the Kesaputta Sutta, it refers to items 5-10 above. Finding the truths in the Kesaputta Sutta is the use of both the inductive method (paratoghosa, another's utterance) and deductive method (yonisomanasikāra, proper attention) in critical thinking before making a decision to believe.

Keywords: Philosophical Process; Seeking Truth As Appeared; Kesaputta Sutta.

บทนำ

ประวัติศาสตร์ศาสนาและประวัติศาสตร์ปรัชญา มีแหล่งที่มาไม่เหมือนกัน เช่น ศาสนาเกิดจากความกลัว และเป็นเรื่องของจิต-วิญญาณ แต่ปรัชญาเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นและเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลหาความจริง ดังนั้นศาสนาและปรัชญาต่างก็มีอัตลักษณ์ประจำตัวคนละอย่าง ในประเทศกรีกโบราณที่เป็นบ่อเกิดของ อารยธรรมตะวันตก ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อปัญญาชนไม่พอใจคำอธิบายของศาสนาเกี่ยวกับโลกและชีวิต

โดยการอ้างอิงอำนาจของเทพเจ้าหรือพลังเหนือธรรมชาติและพยายามหาคำอธิบายใหม่ที่มีเหตุผล นักปรัชญาเริ่มต้นแนวความคิดของตนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติ อันเกิดจากความสงสัยหรือความประหลาดใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และพยายามตอบข้อสงสัยในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหตุผล เช่น ธาเลส (Thales) มีความสงสัยเกี่ยวกับปฐมธาตุของโลก หรือบ่อเกิดของโลกว่า โลกเกิดขึ้นมาจากอะไร มีอะไรเป็นบ่อเกิด เขาพยายามหาคำตอบ จนในที่สุดเขาก็ได้คำตอบว่า “น้ำ” เป็นบ่อเกิดของโลก หรือเป็นปฐมธาตุของโลก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552: 41) โดยให้เหตุผลว่า สิ่งที่มีชีวิตที่อยู่ในโลกล้วนต้องการน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์หากขาดน้ำแล้วไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ สรรพสิ่งเกิดมาจากน้ำและจะกลับเข้าไปสู่น้ำอีก เป็นต้น แนวความคิดของนักปรัชญาลักษณะเช่นนี้ นั่นคือแนวความคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเช่นนี้ เป็นแนวความคิดทางอภิปรัชญา เพราะอภิปรัชญาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือเอกภพ รวมไปถึงจักรวาลด้วย ปรัชญาเข้าไปเกี่ยวข้องกับกับศาสนาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนักปรัชญาสนใจวิเคราะห์และวิพากษ์ศาสนาในมุมมองของเหตุผลเพื่อให้ศาสนิกชนมองเห็น “เหตุผล” ที่อยู่ในคำสอนทางศาสนาและคนทั่วไปอาจมองไม่เห็น และเพื่อนำคำสอนต่าง ๆ มาร้อยรัดเข้าด้วยกันให้เป็นระบบความคิดเพื่อประโยชน์ของการศึกษาหาความรู้

โดยทั่วไปเวลาพูดถึงปรัชญามักจะมีคนรับรู้และเข้าใจไปอย่างหลากหลายนัยยะ คือ มีทั้งความเข้าใจที่เป็นไปตามหลักวิชาการและความเข้าใจตามสัญชาตญาณที่รับรู้ต่อ ๆ มา ดังนั้นปรัชญาจึงเป็นองค์ความรู้ที่ยังต้องแสวงหาคำตอบที่ถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไปอีก มิเว้นแม้กระทั่งข้อถกเถียงในความเป็นปรัชญาของพระพุทธศาสนาที่มักเรียกติดปากกันว่าพุทธปรัชญา (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2548: 15) ก็ยังเป็นข้อโต้แย้งกันระหว่างนักการศาสนากับนักปรัชญาที่มีคำตอบที่แตกต่างกัน หมายความว่า มีนักปรัชญาบางส่วนโดยเฉพาะนักปรัชญาตะวันตกมองว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา แต่มีบางส่วนโดยเฉพาะนักการศาสนาสมัยใหม่พร้อมยอมรับในความเป็นปรัชญาของศาสนาเช่นศาสนาพุทธ พุทธปรัชญาเป็นระบบปรัชญาอีกระบบหนึ่งในบรรดาปวงปรัชญาทั้งหลาย การใช้คำว่า “พุทธปรัชญา” เป็นการใ้เรียกวธีการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงปรัชญา ที่นับพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาระบบหนึ่ง ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เพราะจุดเริ่มต้นแห่งพุทธปรัชญาอยู่ที่ความสงสัยในความจริงของชีวิตที่เกิดขึ้นแก่เจ้าชายสิทธัตถะในขณะยังมิได้เสด็จออกผนวช กล่าวคือ ทรงเล็งเห็นถึง ความแก่ ความเจ็บ และความตายเป็นปัญหาของชีวิตมนุษย์ และได้ตั้งคำถามกับพระองค์ว่า จะหลุดพ้นจากความแก่ ความเจ็บและความตายนี้ได้อย่างไรหรือไม่ จากนั้นจึงทรงอุทิศเวลาและชีวิตเพื่อแสวงหาคำตอบที่ว่านี้จนได้คำตอบ ทั้งยังทรงค้นพบมรรคาสู่ความหลุดพ้นจากสภาวะดังกล่าวนี้ด้วย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม (Atheism) คือศาสนาที่มีทัศนะว่าไม่มีพระเจ้า (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน., 2548: 10) ในทางอภิปรัชญา จึงมิได้ให้ความสำคัญกับพระเจ้า ดังที่มีผู้แสดงทัศนะไว้ว่า ในทางปรัชญาความคิดเรื่องโลกเป็นความคิดที่สำคัญเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปรัชญาอเทวนิยม ความคิดเรื่องโลกจัดเป็นความคิดพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์อย่าง

ใกล้ชิดกับความคิดเรื่องพระเจ้าและความคิดเรื่องมนุษย์ ปรัชญาทุกระบบโดยเฉพาะปรัชญาตะวันออกซึ่งรวมทั้งพุทธปรัชญาด้วย มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต เช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตก แต่มีข้อแตกต่างกันคือ ปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว โดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหาพบแล้ว ส่วนนักปรัชญาตะวันออกเมื่อแสวงหาความจริงจนพบแล้ว ก็พยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดขึ้นไว้ เพื่อเข้าถึงความจริงนั้น ๆ พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาชีวิต เพราะแนวความคิดทางปรัชญานั้นได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (way of life)

พุทธปรัชญา คือ เป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้า เป็นปรัชญาที่ตระหนักในความจริงที่เรียกว่า “สัจจนियม” อันเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบันดาลให้เป็นไป จึงเรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” แต่บางลัทธิอาจมองพุทธปรัชญาเป็นสุขนิยมบ้าง อสุขนิยมบ้าง หรือหุนิยมบ้าง จะเป็นจริงหรือไม่ ควรศึกษาไตร่ตรองดูให้ถ้วนถี่ด้วยเหตุผลและด้วยวิญญูณของวิญญูก่อน การจะเชื่ออะไรว่าเป็นจริงควรใคร่ครวญพิจารณาด้วยเหตุผลด้วยปัญญาของตน ดังในกาลามสูตรหรือเกสปุตตยสูตร (บุญมี แทนแก้ว, 2543: 53-54) อันเป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษจากนักวิชาการและนักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แท้ที่จริงในพระไตรปิฎกชื่อกาลามสูตรไม่ได้มีปรากฏอยู่ หากมีแต่ชื่อว่าเกสปุตตยสูตร ทั้งนี้ก็เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่ชาวกาลามะ ซึ่งอยู่ในเกสปุตตนิคม เพราะฉะนั้นจึงตั้งชื่อพระสูตรนี้ตามชื่อของนิคมนี้ว่าเกสปุตตยสูตร แต่คนที่อยู่ในนิคมหรือ ตำบลนี้เป็นเชื้อสาย หรือมีสกุลเดียวกันคือ สกุลกาลามะ เขาจึงเรียกประชาชนเหล่านี้ว่า กาลามชน ซึ่งมีโคตรอันเดียวกัน สกุลเดียวกัน คือ กาลามโคตร เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกพระสูตรนี้ว่า เกสปุตตยสูตร แต่ชาวโลกทั่วไปมักจะเรียกพระสูตรนี้ว่า กาลามสูตร เพราะเห็นว่าจะเรียกได้ง่ายกว่า ซึ่งเนื้อหาโดยย่อพระพุทธเจ้าตรัสแก่ชาวกาลามโคตรว่า

มา อนุสสวเนน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

มา ปรมปราย - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

มา อิติกราย - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

มา ปิฎกสมปทานเณ - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

มา ตกกเหตุ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)

มา นยเหตุ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান (คาดคะเน)

มา อาการปริวิตกเณ - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

มา ทิฎฐินิฆมานกขนติยา - อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

มา ภพพรูปตา - อย่าปลงใจเชื่อมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

มา สมโณ โน ครุติ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้ เป็นครูของเรา (มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. 2539.20/66/255-257)

พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผู้นับถือพระพุทธศาสนาหรือผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาควรจะได้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการใช้เหตุผลตามหลัก

วิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับกฎทางวิทยาศาสตร์ ในปัจจุบันนี้นักวิทยาศาสตร์ได้สรรเสริญพระพุทธศาสนาในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ดังนั้น กาลามสูตรจึงเป็นพระสูตรที่ให้อิสระในด้านความคิด แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้เราเชื่อ แต่ให้พิจารณาให้ดี เสียก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อ อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา แม้แต่พระคัมภีร์ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้พิจารณา ดูเสียก่อน ถ้าทำได้อย่างนี้ ถือว่าสมกับการเป็นชาวพุทธ ไม่เชื่ออะไรอย่างไรเหตุผล โดยไม่พิจารณาว่าควรเชื่อหรือไม่เพียงไร หลักการ วิธีการ และเป้าหมายของพุทธปรัชญาคือการที่พระพุทธเจ้าได้เสนอถึงหลักการเพื่อละความไม่ดี หรือชั่ว เพื่อทำความดีให้เกิดขึ้น และเพื่อความบริสุทธิ์จดหมดแห่งจิตใจ โดยพุทธปรัชญาพุ่งเป้าไปที่การทำให้ ผู้ประพฤติปฏิบัติตามพุทธธรรมมีความสุขในปัจจุบันชาติและชาติต่อ ๆ ไป จนในที่สุด สามารถหลุดพ้นจากการเกิด ซึ่งพุทธปรัชญาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดกล่าวคือการเข้าถึงนิพพานนั่นเอง

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงทางปรัชญา และศึกษากระบวนการใช้เหตุผลเพื่อการเข้าถึงความจริงในทัศนะของพุทธปรัชญาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ เกสปุตตสูตร เพื่อให้เห็นทัศนะในการยอมรับและการเข้าถึงความจริงตามหลักเหตุและผล ในพุทธปรัชญาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา
2. เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเข้าถึงความจริงโดยใช้หลักเหตุผล โดยได้แบ่งเอกสารออกเป็น 2 ชั้น คือ

- 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539 อรรถาธิบาย ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส

- 2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแสวงหาความจริงตามวิธีการทางปรัชญา และกระบวนการแสวงหาความจริงตามวิธีการใช้เหตุผลตามหลักพุทธปรัชญา โดยเฉพาะวิธีการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

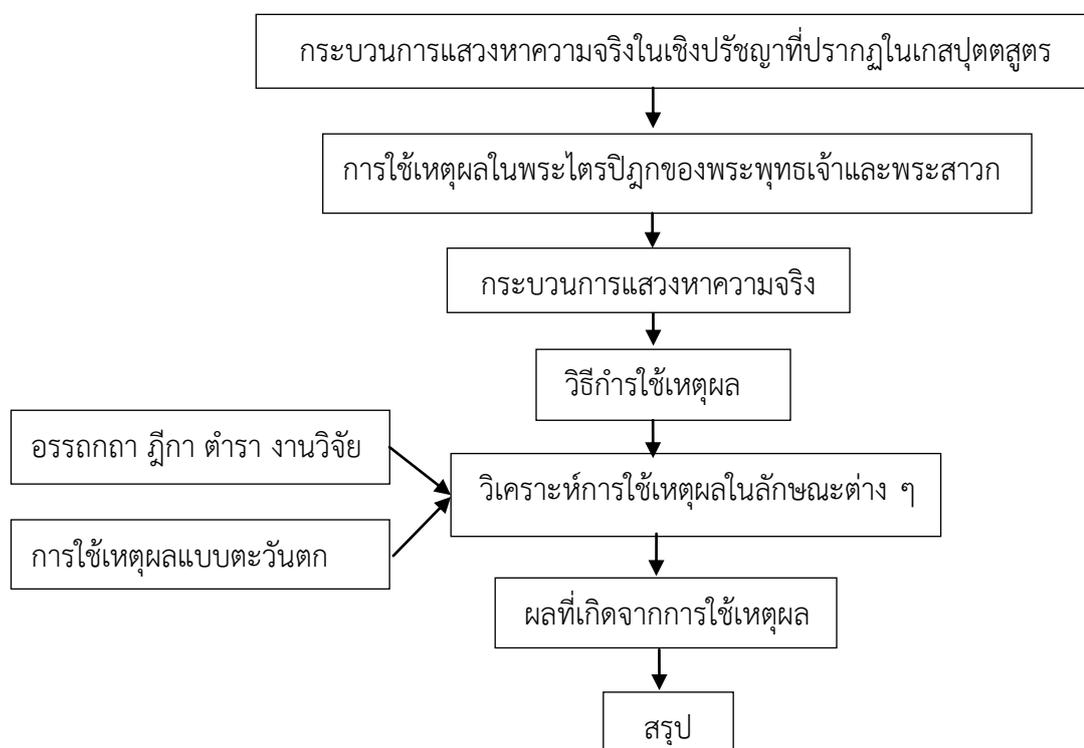
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ ศึกษากระบวนการเข้าถึงความจริงในเชิงปรัชญาของนักปรัชญา 2 กลุ่มคือ

- 1) กระบวนการหาความจริงของกลุ่มวัตถุนิยมและกลุ่มประสบการณ์นิยม และ

2) กระบวนการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยมและกลุ่มเหตุผลนิยม ศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร และกระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร ว่ามีการแสวงหาความจริงและการใช้เหตุผล ที่สามารถเป็นไปได้ด้วยกันได้หรือไม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตรจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัย

1. กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญามนุษย์ ถือได้ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐที่รู้จักคิด มีการพัฒนาการมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนกระทั่งปัจจุบัน มนุษย์ในสมัยก่อนได้สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เห็นภัยธรรมชาติจึงเกิดความสงสัยและประหลาดใจในสิ่งที่ได้พบเห็น จึงพากันพยายามที่จะทำความเข้าใจกับสภาพเหล่านั้น โดยพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็นว่ามันคืออะไร เป็นไปอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร มีสภาพความแท้จริงเป็นอย่างไรกันแน่ นั่นก็แสดงให้เห็นว่าอภิปรัชญาเกิดมาจากความสงสัย (Doubt) หรือความแปลกใจ (Wonder) เกี่ยวกับธรรมชาตินั่นเอง ความพยายามในการหาคำตอบเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง จนทำให้เกิดเป็นกลุ่มชนที่มีแนวความคิดลักษณะเดียวกันเกิดขึ้น แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นได้เป็นบ่อกำเนิดของปรัชญา เพราะมนุษย์รู้จักคิดหาเหตุผลในสิ่งที่

ได้ประสบพบเห็น หรือสิ่งที่ปรากฏ แนวคิดแบบวัตถุนิยมนี้ปรากฏทั้งในปรัชญาฝ่ายตะวันตกและตะวันออก นักปรัชญาตะวันตกที่สำคัญ เช่น ธาเลส (Thales), คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หรือ เอพิคิวรัส (Epicurus) เป็นต้น ที่เห็นว่าสรรพสิ่งมีอยู่และวัตถุหรือสสารเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่สามารถสร้างความสุขให้กับมนุษย์ได้ สิ่งอื่นที่ไม่ใช่สสาร ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง ส่วนในปรัชญาตะวันออก มีกลุ่มที่สนับสนุนเรื่องของวัตถุนิยม ได้แก่ กลุ่มปรัชญาจรรยาหรือลัทธิโลกาปัตของอินเดีย ที่มีความเห็นว่า สรรพสิ่งมีหรือเกิดขึ้นมาได้เพราะเกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อย่างเหมาะสมเท่านั้น เมื่อธาตุเหล่านี้แตกสลายไปทุกสิ่งจะสูญสิ้นไม่มีอะไรเหลือ (จันงค์ ทองประเสริฐ, 2514 : 64-65)

ความจริง (Truth) หรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอก “ความจริง” ทั้งสิ้น ทศนะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิด ความจริงแบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็คือความเป็นจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริงคือสิ่งที่เป็วัตถุ มีเนื้อหนัง สัมผัสได้หรือชั่ง ตวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสัจนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของมนุษย์ สิ่งที่มีอยู่จริงดังกล่าวอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้ การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่าง ๆ ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในความจริงไม่เหมือนกัน การมองความจริงที่ต่างกันจึงมีผลให้มนุษย์ยอมรับสิ่งที่เป็นความรู้แต่ละด้านได้ต่างกัน รวมทั้งแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่อาจจะผิดแผกกันตามมา ปรัชญาจิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิตหรือนามธรรม จิตจึงมีความสำคัญกว่าวัตถุ จิตนิยมโดยทั่วไปยอมรับว่าความจริงมีสองอย่างคือจิตและวัตถุ ส่วนปรัชญาสสารนิยมมีทัศนะยอมรับความเป็นจริงแท้มีอย่างเดียว คือ สสาร และรับรู้ได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

ความเป็นจริง หมายถึง ภาวะที่มีอยู่จริง ภาวะที่เป็นอย่างนั้นแน่แท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น สิ่งที่มีอยู่จริง คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง เป็นอยู่จริง จะมีสิ่งอื่นรับรู้ว่ามีอยู่จริง เป็นอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม ก็มีอยู่และเป็นอยู่โดยภาวะของสิ่งนั้นเอง

ข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริง (Fact) คือปรากฏการณ์ของแต่ละสิ่งที่เกิดขึ้นความจริงที่ประจักษ์ชัด เหตุการณ์ที่เป็นจริง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556: 36) ความรู้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประจักษ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย และข้อเท็จจริงสามารถแยกข้อเท็จจริงออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน (Agreement fact) คือข้อเท็จจริงที่มีคุณสมบัติอันเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมตกลงยอมรับร่วมกัน (Del Kiernan-Lewis, 2000:52) ข้อเท็จจริงที่ยอมรับร่วมกัน ซึ่งเทียบได้กับประพจน์ อาจไม่มีความสัมพันธ์ถูกต้องเป็นจริงก็ได้ เป็นแต่เพียงการยอมรับร่วมกัน เช่น ในปรัชญาตะวันตกโบราณผู้คนทั้งหลายจำนวนมากมีความเชื่อว่าโลกแบน คนในสมัยนั้นก็ยอมรับข้อเท็จจริงร่วมกัน

2) ข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย (Objective fact) คือข้อเท็จจริงที่มีฐานะเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นความจริงเชิงวัตถุวิสัย หรือเป็นประพจน์ที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงเชิงวัตถุวิสัย เช่น “โดยข้อเท็จจริงนั้นโลกกลม” ดังนั้นข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย จึงย่อมมีการเชื่อมโยงกันอย่างจำเป็นระหว่างความเชื่อตามข้อเท็จจริงกับข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย ซึ่งก็ต้องสัมพันธ์กับตัวข้อเท็จจริงอย่างตรงกัน

การรับรู้และให้ค่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของมนุษย์นี้ แม้จะมีประโยชน์ในการสื่อสารและทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ แต่ก็เป็นที่มาของความยึดมั่นในตัวตน การมองโลกแบบแยกส่วน เกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ เป็นความรู้ที่ผิดพลาด หากแต่มนุษย์จะได้ตระหนักรู้ถึงความผิดพลาดและความถูกต้องในการรับรู้ของตน มนุษย์ย่อมเกิดปัญหาที่จะรู้จักโลกและสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง พุทธปรัชญาได้แบ่งความจริงของสิ่งทั้งหลายออกเป็น 2 ระดับ คือ

1) สมมติสัจจะ เรียกว่า เนยยตตถ (Indirect meaning) หมายถึง ความจริงที่เป็นสมมติ คือ สรรพสิ่งถูกสมมติให้เป็นสิ่งนั้น สิ่งนี้ เพื่อให้เป็นสื่อกลางแห่งความเข้าใจตรงกัน เพื่อง่ายต่อการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเรียกขานตรงกัน เช่น มนุษย์สมมติเรียกสัตว์ประเภทหนึ่ง ที่มีสี่ขา มีลำตัวคล้ายสุนัข แต่มีขนาดที่ใหญ่กว่า มีหน้ยาว มีหาง วิ่งเร็ว ใช้งูได้ และกินหญ้า ว่า ม้า ซึ่งม้าเป็นสัตว์ประเภทหนึ่ง มนุษย์ทุกคนอาจรู้และเข้าใจตรงกัน

2) ปรมัตถสัจจะ เรียกว่า นิตตถ (Direct meaning) หมายถึง ความจริงล้วนปราศจากการสมมติ เป็นจริงตามสภาพ มิได้สมมติเรียกขานเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ไม่ว่ามนุษย์จะเรียกสิ่งนั้นว่าอย่างไร จะเรียกถูกหรือผิด ก็ตาม แต่สิ่งที่ถูกเรียกนั้นหรือสิ่งนั้น ก็ย่อมมีสภาพที่เป็นความจริงอยู่อย่างนั้น ต่อให้เรียกสิ่งนั้นว่า เป็นสิ่งอื่นหรือทำให้เป็นสิ่งอื่น ก็ย่อมจะไม่ทำให้ความจริงตามสภาพนั้นหมดไปหรือหายไป ขอให้เข้าใจตรงกันก่อนว่า ความจริงแบบปรมัตถ์นี้ไม่สามารถที่จะใช้คำพูดใด ๆ มาอธิบายได้ เรียกว่า อนิรวจนะ แปลว่า ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด สำหรับผู้ที่รู้ความจริงแบบปรมัตถ์นั้น ก็คือพระอรหันต์

มนุษย์พยายามแสวงหาความจริงมาตลอด และสะสมเป็นความรู้ต่าง ๆ มากมาย โดยเชื่อว่าความจริงคือความรู้ที่ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งความจริงเช่นนี้ถ้าจะมีได้ก็คือความจริงวัตถุวิสัย (objective truth) เพราะเชื่อว่ามีความจริงระหว่างความเป็นจริงวัตถุวิสัยที่อยู่ภายนอกผู้สังเกต/ผู้รู้ กับเครือข่ายตรรกะที่อยู่ในความคิดของผู้สังเกต/ผู้รู้ เขาเข้าใจโลกว่าอย่างไรโลกก็เป็นเช่นนั้น และมุ่งแต่ที่จะหาความเป็นจริงที่อยู่นอกตัวปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นจากนิยามดังกล่าว เพราะกลับพบว่าบนความเป็นจริงเดียวกัน มนุษย์สามารถสร้างอภิปรัชญา ซึ่งเป็นการตีความความเป็นจริงเดียวกันนั้นได้หลายระบบความคิด ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามความสนใจความถนัด เครื่องมือที่ใช้หาความรู้ ตลอดจนบริบทและกรอบความคิด ในทัศนะทางปรัชญาการที่จะได้มาซึ่ง

ความจริงนั้นก็มีกระบวนการที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มเหตุผลนิยมเชื่อว่า เหตุผลเป็นอิสระจากประสาทสัมผัส เหตุผลทำให้สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เหตุผลสามารถใช้ได้ในทางคณิตศาสตร์ในขณะเดียวกันก็ใช้ได้ทางปรัชญาเช่นกัน ดังนั้นวิธีของกลุ่มเหตุผลนิยมจึงเรียกว่าวิธีการทางคณิตศาสตร์ ส่วนกลุ่มประจักษ์นิยมถือว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กลุ่มประจักษ์นิยมเชื่อว่า เหตุผลมิใช่แหล่งเกิดแห่งความรู้ เพราะถ้าไม่มีหลักการขั้นต้นของประสบการณ์แล้ว เหตุผลก็คือแนวคิดเท่านั้น

2. กระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

เกสปุตตสูตร หรือกาลามสูตร สูตรหนึ่งในคัมภีร์ติกนิบาตอังคุตตรนิกาย พระสูตรนี้ในบาลีเรียกว่า เกสปุตติสูตร ที่ชื่อกาลามสูตรเพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะแห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อเกสปุตติสูตรเพราะพวกกาลามะนั้นเป็นชาวเกสปุตตนิคม พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล หลักการที่ปรากฏในกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตรในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ซึ่งเหตุนี้จึงเป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์มีความอยากรู้ อยากเห็น อยากเข้าใจถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติและสิ่งที่อยู่รอบตัว เพื่อให้อำนาจใจถึงข้อเท็จจริง (Fact) โดยหนทางในการเข้าถึงความรู้มีอยู่สองวิธีก็คือ

1) วิธีอนุมาน (Deduction method) เป็นการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างข้อเท็จจริงใหญ่ และข้อเท็จจริงย่อย แล้วจึงลงสรุปจากความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงใหญ่และย่อย

2) วิธีอุปมาน (Induction method) เป็นวิธีย้อนกลับกับวิธีอนุมาน นั่นคือเป็นวิธีการค้นหาความรู้ความจริงจากข้อเท็จจริงย่อย ๆ โดยพิจารณาสิ่งที่เหมือนกัน ต่างกัน สัมพันธ์กัน แล้วจึงสรุปเป็นข้อเท็จจริงใหญ่ ดังนั้นกระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตรจึงมีความแตกต่างจากแนวคิดทางปรัชญาอื่นๆ กล่าวคือกระบวนการทางปรัชญาในแบบอื่นๆ เช่น การคาดคะเน การเก็ง การใช้ตรรกะ เหล่านี้อาจได้ข้อมูลไม่ตรง และถูกต้องตามความเป็นจริงเสมอไป การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสิ่งที่ไม่ควรเชื่อทั้ง 10 ประการนั้นก็เพื่อให้ตรวจสอบความจริงที่ได้มาจากกระบวนการเหล่านั้น และต้องประจักษ์กับความจริงนั้น ๆ ด้วยตัวเอง ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าได้ให้สาวกพิสูจน์ด้วยตัวเองก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อถือ

ดังนั้นกาลามสูตรจึงเป็นพระสูตรที่ให้อิสระในด้านความคิด แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้เราเชื่อ แต่ให้พิจารณาให้ดีเสียก่อน แล้วจึงค่อยเชื่อ อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา แม้แต่พระคัมภีร์ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้พิจารณาดูเสียก่อน ถ้าทำได้อย่างนี้ ถือว่าสมกับการเป็นชาวพุทธ ไม่เชื่ออะไรอย่างไรเหตุผล โดยไม่พิจารณาว่าควรเชื่อหรือไม่เพียงไร ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้ว่าหลักการเข้าถึงความจริงด้วยหลักเหตุผล และวางวิธีการเข้าถึงความจริงว่าประกอบด้วย ปรีชาญาณ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

พุทธปรัชญานั้น มีลักษณะบางประการที่ต่างไปจากแนวคิดปรัชญาทางตะวันตก เพราะการรับรู้ความจริงในทัศนะพุทธปรัชญานั้นไม่ใช่เป็นลักษณะการคาดเดาถึงความจริง หรืออนุมานถึงความน่าจะเป็นของ

สรรพสิ่ง หากแต่เป็นการแสดงถึงความจริงของสรรพสิ่งตามที่มันเป็น ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักคำสอนในส่วนที่เป็นอภิปรัชญา เป็นหลักคำสอนที่แสดงหลักความจริงของสรรพสิ่งอันได้แก่ หลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ 4 หลักปฏิจจสมุปบาท หลักกฎแห่งกรรม หลักอนัตตา เป็นต้น เกณฑ์ตัดสินความเป็นอภิปรัชญาทางตะวันตก คือ การพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ เรื่องใดก็ตามที่ข้ามพ้นการพิสูจน์หรืออยู่เหนือการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า อภิปรัชญาแบบตะวันตกนั้นจะจำกัดอยู่เฉพาะสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ หรือสิ่งที่อยู่เหนือขอบเขตของโลกทางกายภาพ หรือโลกทางวัตถุ และไม่อาจรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ การจำกัดความหมายเช่นนี้ออกจะแคบเกินไป เพราะอภิปรัชญาไม่ควรจะกำหนดผูกโยงไว้กับเรื่องจิตวิญญาณ หรือเรื่องเหนือธรรมชาติเท่านั้น ความจริงใด ๆ ไม่ว่าจะผ่านทางจิตวิญญาณหรือทางวัตถุหากเป็นความจริงขั้นสุดท้าย (อันติมสัจจะ)

พระพุทธเจ้าตรัสแสดงถึงหลักการของพระพุทธศาสนาที่มองสัจธรรมด้วยท่าทีที่ว่า ไม่ว่าจะพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม มันก็เป็นความจริง เป็นกฎธรรมดาอยู่ว่าดังนี้ ๆ เช่นตรัสถึงเรื่องไตรลักษณ์ว่า ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นธรรมดาว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดจากเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยงไม่คงที่ เรียกว่าเป็น อนิจจัง สิ่งทั้งหลายที่เกิดจากเหตุปัจจัยถูกปัจจัยปรุงแต่งนั้น ล้วนคงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เรียกว่าเป็น ทุกข์ และสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นก็ไม่ใช่ตัวของมันเอง ตั้งอยู่โดยอาการที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น มีความเป็นไปของมันโดยสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ เป็นไปตามเหตุปัจจัย เรียกว่าเป็น อนัตตา ไม่เป็นตัวตนของมันเอง อันนี้เป็นความจริงที่เป็นธรรมดา ไม่เกี่ยวกับว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่ พระพุทธเจ้าสอนให้มนุษย์เรารู้จักความเป็นจริง ซึ่งเป็นธรรมดาของธรรมชาติด้วยปัญญาของตน สถานะของพระศาสดาเป็นเพียงผู้ค้นพบสัจธรรม แล้วทรงนำมาบอกต่อเท่านั้นเอง สิ่งที่เราต้องทำคือต้องรู้ต้องเข้าใจความจริงที่เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เมื่อรู้แล้วก็เอาความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ โดยทำเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์นั้น เมื่อต้องการสิ่งใด ก็เรียนรู้เหตุปัจจัยแล้วทำเหตุปัจจัยนั้นขึ้น กระบวนการของกฎธรรมชาติดำเนินไปให้เกิดผลตามที่เราต้องการ แต่ถ้าเราไม่รู้กฎเกณฑ์ตามความเป็นจริงของธรรมชาติแล้ว ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น มันก็ไม่เกิดผลที่เราต้องการ ก็แก้ปัญหาไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นจุดสำคัญก็คือ ต้องรู้ความจริงแล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุปัจจัย หรือความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล

ดังนั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเกสบุตรสูตรในเรื่องสิ่งที่ไม่ควรปลงใจเชื่อ 10 ประการนั้น ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการทางความคิด เพื่อพิจารณาและพิสูจน์ความจริงหรือสิ่งที่รับรู้ไว้ว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้การที่พุทธปรัชญาไม่ยอมรับกระบวนการได้มาซึ่งความจริงตามที่ปรากฏในเกสบุตรสูตรนั้น เนื่องจากความจริงเหล่านั้นเป็นความจริงที่ยังไม่สมบูรณ์ และเป็นความจริงที่ไม่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นและเข้าถึงภาวะของความจริงสูงสุดนั่นก็คือ พระนิพพาน ขั้นตอนการเข้าถึงความจริงตามหลักพุทธศาสนาจึงมี 3 ขั้นคือ ปริยัติ การศึกษาค้นคว้าความรู้เพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติ ปฏิบัติ ได้แก่ การลงมือกระทำตามความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาอย่างถูกต้องปฏิบัติตามขั้นตอนวิธีการที่ได้ศึกษามา และ ปฏิเวธ คือ ผลของการลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนวิธีการนั้น ๆ

3. กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ 1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการหาความจริงแบบวิธีอุปนัย คือการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ย่อยไปสู่รูปความจริงสากล ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม 2) การแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบนิรนัย คือการแสวงหาความจริงสากลไปสู่รูปความจริงย่อย เป็นวิธีการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม หลังจากนั้นเป็นการนำเอากระบวนการทางปรัชญาไปเทียบกับวิธีการหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เพื่อให้ได้หลักความรู้ที่ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดตะวันตกกับแนวคิดตะวันออก

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร มี 2 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการแสวงหาความจริงตามหลักประสบการณ์ ได้แก่ การใช้อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบอุปนัย ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 1-4 คือ (1) อย่าฟังเชื่อตามที่ได้ยินได้ฟังมา (2) อย่าฟังเชื่อตามที่ถือปฏิบัติกันมา (3) อย่าฟังเชื่อตามที่ชาวโลกมา (4) อย่าฟังเชื่อตามตำรา และ 2) การแสวงหาความจริงตามหลักเหตุผล ได้แก่ การใช้หลักเหตุผลในการค้นหาความจริง ทางปรัชญาเรียกว่าแบบนิรนัย ของกลุ่มจิตนิยม ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 5-10 คือ (5) อย่าฟังตามหลักตรรกะ (6) อย่าเชื่อเสียตามหลักอนุमान (7) อย่าฟังเชื่อตามปรากฏการณ์ (8) อย่าฟังเชื่อตามความคิดเห็นของตนเอง (9) อย่าฟังเชื่อตามผู้พูดน่าเชื่อถือ (10) อย่าฟังเชื่อตามอาจารย์ ส่วนการแสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เป็นการใช้ทั้งวิธีการของอุปนัยคือการใช้ปรโตโมฆะ และ นิรนัยคือใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ (สมภาร พรหมทา, 2542 : 238) ที่ได้จัดกลุ่มของกาลามสูตรตามแหล่งที่มาของความรู้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มประเพณีและเสียงของคนส่วนใหญ่ (ข้อ 1-3)
- 2) คัมภีร์และบุคคลที่น่าเชื่อถือ (ข้อ 4 และ 10)
- 3) การคิดด้วยกระบวนการวิธีต่างๆ (ข้อที่ 5-9) ซึ่งแยกประเภทเป็น
 - (1) คิดด้วยกระบวนการวิธีแบบนิรนัย (ข้อ 5)
 - (2) คิดด้วยกระบวนการวิธีแบบอุปนัย (ข้อ 6)
 - (3) คิดด้วยกระบวนการวิธีแบบนิรนัยและอุปนัยผสมกัน (ข้อ 7-9)

ข้อความในกาลามสูตรไม่ได้แสดงว่า พระพุทธเจ้าไม่ยอมรับความรู้ที่เป็นศัพท์ประมาณ และอนุमान ประมาณ เพียงแต่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า ความรู้จากแหล่งทั้งสองนั้นควรได้รับการตรวจสอบยืนยัน ประสบการณ์ตรงหรือประจักษ์ประมาณ จากเนื้อความกาลามสูตรสามารถวิเคราะห์ได้ 3 แนวทางด้วยกันคือ

1. กาลามสูตรให้วิธีการเชื่อมิใช่เพียงเนื้อหาของความเชื่อ กล่าวคือกาลามสูตรมิได้บอกว่าควรเชื่ออะไร? แต่บอกว่า ควรเชื่ออย่างไร โดยใช้หลักการว่า ควรเชื่อเมื่อใด และเมื่อใดไม่ควรเชื่อ ดังนั้นวิธีการย่อมสำคัญกว่า ถ้าเรามีหลักเราสามารถประยุกต์ได้ทุกกรณี

2. กาลามสูตรเน้นการทดสอบและปฏิบัติ กล่าวคือหลักทั้ง 10 ข้อ มิได้บอกว่าแหล่งความเชื่อทั้ง 10 แหล่งนั้นผิด แต่เพียงให้สติว่าอย่าฟังเชื่อเพราะหลัก 10 ข้อนั้น ต้องนำมาปฏิบัติก่อนจึงค่อยเชื่อ เช่น มีตำราอยู่ 2 เล่ม สอนเรื่องเดียวกัน แต่มีเนื้อหาแตกต่างกันอย่าฟังเชื่อเล่มใด เมื่อมีการทดลองปฏิบัติแล้วอันไหนให้ผลที่ถูกต้องจึงเชื่ออันนั้น

3. กาลามสูตรสอนให้เป็นคนใจกว้าง พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนว่า คำสอนของพระองค์ถูกต้องของคนอื่นผิด หรือของพระองค์ผิดของคนอื่นถูก แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาทดลองปฏิบัติหรือทดสอบนี่คือความใจกว้างของพระพุทธศาสนา เพราะสังฆธรรมมีอยู่ตามธรรมชาติมิได้เป็นของส่วนตัว

4. กระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร
กาลามสูตร มีสาระสำคัญอยู่ 3 ตอน โดย สรุปเป็นแผนภาพดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นได้เป็นบ่อกำเนิดของปรัชญา เพราะมนุษย์รู้จักคิดหาเหตุผลในสิ่งที่ได้ประสบพบเห็น หรือสิ่งที่ปรากฏ ความจริง (Truth) หรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอก “ความจริง” ทั้งสิ้น ทศนะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิด ความจริงแบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็คือความเป็นจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริงคือสิ่งที่ป็นวัตถุ มีเนื้อหนัง สัมผัสได้หรือชั่ง ตวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสัญนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของมนุษย์ สิ่งที่มีอยู่จริง

ดังกล่าวอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้ การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่าง ๆ ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในความจริงไม่เหมือนกัน การมองความจริงที่ต่างกันจึงมีผลให้มนุษย์ยอมรับสิ่งที่เป็นความรู้แต่ละด้านได้ต่างกันรวมทั้งแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่อาจจะผิดแผกกันตามมา ปรัชญาจิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิตหรือนามธรรมดังกล่าวของ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2533: 129) กล่าวถึงการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้า ไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนากับปรัชญา” ว่า การใช้เหตุผลของพระพุทธองค์นั้นมีหลายลักษณะ หลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เหตุผลในการพิสูจน์ความจริงในการอนุมาน เช่น ในการพิสูจน์ว่าวิญญาณเป็นอนัตตา พระองค์ก็ทรงแสดงให้เห็นว่าวิญญาณไม่เที่ยง จากนั้นจึงทรงสรุปว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระมหาบุญไทย ดัวงวงศ์, 2540: 121) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก” พบว่า พระพุทธศาสนายอมรับการใช้เหตุผลว่ามีความจำเป็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง แต่ไม่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อได้ทั้งหมด เชื่อได้เพียงบางส่วนเท่านั้น วิธีการที่พระพุทธเจ้าใช้นั้นมีทั้งส่วนที่คล้ายกับตรรกศาสตร์ทั่วไปสามารถนำหลักการทางตรรกศาสตร์ทั่วไปมาอธิบายวิธีที่พระพุทธเจ้าใช้ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าตรรกะมีอยู่ในพระพุทธศาสนา แต่อยู่ในฐานะเพียงเป็นวิธีการหนึ่งเท่านั้น

ในกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตรในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น (บุญมี แทนแก้ว, 2543: 47) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรัชญาศาสนา” ถึงเกสปุตตสูตร ว่า ในคัมภีร์กาลามสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าความรู้เกิดจากแหล่ง 3 ประการ ได้แก่ 1. ความรู้ที่ได้จากการฟังตามกันมา เช่น ผู้ศึกษาคัมภีร์พระเวทโดยตรง เป็นต้น เรียกอีกอย่างว่า “สุตมยปัญญา” 2. ความรู้ที่ได้จากการใช้เหตุผลคาดคะเน เก็งความจริงตามหลักเหตุผล เรียกอีกอย่างว่า “จินตามยปัญญา” 3. ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรงของผู้แสวงหาความรู้ นั้น เรียกอีกอย่างว่า “ภาวนามยปัญญา” สอดคล้องกับ (เสาวนีย์ พงศกรเสถียร, 2557: ก) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในธัมมปัทฏฐกถา” พบว่า ญาณวิทยากับกระบวนการเรียนรู้ในธัมมปัทฏฐกถาเกิดขึ้นโดยอาศัยเทคนิควิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงวางแบบอย่างไว้อย่างถูกต้องเหมาะสมแก่สติปัญญาของแต่ละบุคคลความรู้มี 2 ชนิด คือ (1) ความรู้โดยอ้อม ได้แก่ สุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา เป็นความรู้ที่อาศัยปัจจัยภายนอกและภายใน เป็นได้ทั้งสัมมาทิฐิและมิชฌาทิฐิ (2) ความรู้โดยตรง ได้แก่ ภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตโดยตรงเป็นสัมมาทิฐิฝ่ายเดียว ส่วนขอบเขตของความรู้แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ (1) ความรู้ที่ทำให้เกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิตประจำวัน (2) ความรู้ที่ทำให้หลุดพ้นจากอวิชชาได้แก่ พระนิพพาน วิธีการใช้ญาณวิทยาในธัมมปัทฏฐกถาเพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้จากเรื่องตัวอย่างทั้ง 26 เรื่องนั้น มีกระบวนการแห่งญาณวิทยานั่นสู่จริยศาสตร์ คือ ภาคปฏิบัติหรือการฝึกอบรมเริ่มจากศรัทธาไปสู่สัมมาทิฐิจนถึงขั้นสัมมาญาณะ และเข้าถึงจุดหมายคือความหลุดพ้นเป็นอิสระเรียกว่า สัมมาวิมุตติ

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ 1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการหาความจริงแบบวิธีอุปนัย คือการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ย่อยไปสู่สรุปความจริงสากล ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม 2) การแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบนิรนัย คือการแสวงหาความจริงสากลไปสู่สรุปความจริงย่อย เป็นวิธีการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม หลังจากนั้นเป็นการนำเอากระบวนการทางปรัชญาไปเทียบกับวิธีการหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เพื่อให้ได้หลักความรู้ที่ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดตะวันตกกับแนวคิดตะวันออก (เอกวุฒิ บุตรโคษา, 2553: 39) ประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับลัทธิประโยชน์นิยมเชิงตะวันตก และได้แสดงความคิดเห็นนั้นผ่านทางตำรับตำราและงานวิจัย ซึ่งได้ใช้คำว่า “ประโยชน์นิยม” มาประกอบกับคำว่า “พุทธปรัชญา” หรือ “พุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นกรณีเฉพาะ เช่นคำว่า “ประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญา” หรือ “ประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นต้น การใช้คำดังกล่าวนี้เป็นการยอมรับว่ามีปรัชญาประโยชน์นิยมในพุทธศาสนาหรือเท่ากับสนับสนุนว่าการแสวงหาความจริงตามหลักกาลามสูตร หรือ เกสปุตตสูตรเป็นประโยชน์นิยมเชิงพุทธด้วย (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2540 : ก) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท” กล่าวถึงทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่สามารถจัดเข้าในทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีความเป็นจริงแบบสมนัย ทฤษฎีความเป็นจริงแบบสหนัย ทฤษฎีความเป็นจริงแบบปฏิบัตินิยม ตรงกันข้ามผู้เขียนเสนอว่าในพุทธปรัชญาเป็นทฤษฎีความเป็นจริงแบบวิภาษวาท คือ ทฤษฎีความเป็นจริงที่ว่าด้วยการกล่าว จำแนก แยกแยะ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร นี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์เอกสารจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการอธิบายเชิงพรรณนาเพื่อทำให้ทราบเกี่ยวกับกระบวนการค้นหาความจริงในทัศนะทางปรัชญา และกระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร เพื่อให้เข้าใจความจริงและการยอมรับวิธีได้มาซึ่งความจริงนั้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “การให้เหตุผลทางตรรกะที่ปรากฏในคัมภีร์อภิธรรมปิฎก”
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “ศึกษาวิถีชีวิตในพุทธปรัชญา”
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความประพฤติตามหลักกาลามสูตร

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2514). *ปรัชญาประยุกต์ชุดอินเดียน*. กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2540). *ทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บุญมี แทนแก้ว. (2543). *ปรัชญากับศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2548). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระมหาบุญไทย ดั่งวงศ์. (2540). *การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาบัณฑิตวิทยาลัย .: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2533). *พุทธศาสนากับปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ปริ้นติ้งกรุ๊ป
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรมทา. (2542). *พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ พงศกรเสถียร. (2557). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในอัมมปทัฏฐกถา*. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เอกวุฒิ บุตรโคษา .(2553) .*การศึกษาเรื่องประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท*. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Del Kiernan-Lewis. (2000). *Learning to Philosophize a Primer*. Belmont: Wadsworth.